

PETINDVAJSET LET NOVEGA KOVINARSTVA V ŽELEZNIKIH

V dneh od 24. do 27. aprila so v Železnikih pripravili pester program prireditev ob 25. obletnici kovinarske zadruge, ki je bila ustanovljena dne 27. aprila 1946, prav na peto obletnico ustanovitve OF slovenskega naroda. Zvrstile so se kulturno zabavne prireditve, kjer so sodelovali pevci, godbeniki, dramski igralci in recitatorji, ob njih pa tudi razna športna tekmovanja.

Praznovanje so pričeli v soboto dopoldne s slavnostno sejo DS tovarn ISKRA, NIKO in TEHTNICA, kjer so podelili plakete in priznanja svojim delavcem za 20- in 15-letno delo. Zvečer pa so domači igralci pod vodstvom Matevža Šmida zaigrali v novi kinodvorani dramo Mateja Bora »Kolesa teme«.

Na skupnem zasedanju DS omenjenih tovarn je predsednik DS ISKRE dipl. inž. Matevž Šmid podal naslednje poročilo:

»Ime Železniki je tesno povezano z večstoletno železarsko tradicijo. Ko pa je leta 1909 ugasnil zadnji ogenj v vigenjcu, je bilo konec železarske obrti. V Železnikih je zavladala revščina, ljudje so odhajali iz doline iskat zaslužka.

Po osvoboditvi so si hoteli Železnikarji preskrbeti zaslužek in urediti življenje doma. Sprejeli so smelo pobudo Nika Žumra in se mu pridružili. 27. april 1946. leta pomeni začetek novega kovinarstva v Železnikih in nekako nadalje-

Slavnostna seja delavskega sveta vseh treh tovarn 24. 4. 1971

Foto: A. Sedej

vanje železarske tradicije. Tega dne je bila v Železnikih ustanovljena skupščina produktivne zadruga kovinarjev. Ustanovno izjavo je podpisalo 15 zadružnikov, za predsednika zadruga so izvolili Nika Žumra.

Težko povojno obdobje je postavljalo pred zadružnike skoraj nepremostljive ovire. Ker zadruga ni bila zajeta v sistemu tedanjega planskega gospodarjenja, se je stalno borila s pomanjkanjem materiala in opreme in nerazumevanjem okrajnih in republiških forumov. Potrebno je bilo veliko vztrajnosti, samoodrekanja in prostovoljnega dela, da se je zadruga v takih pogojih lahko razvijala. Šele po posvetu pri tov. Kidriču, ki se je zavzel za zadrugo in ji dal priznanje za njeno prizadevanje, si je zadruga zagotovila svoj prostor na soncu. Razširila je tudi svoj proizvodni program in začela izdelovati laboratorijske tehtnice in centrifuge.

Pomemben mejnik je leto 1954, ko se je zadruga že tako razvila, da se je preimenovala v tovarno kovinskih in elektromehanskih izdelkov. Vse nove obrate, elektrarno in drugo so delavci zgradili s prostovoljnim delom. V šestih letih je bilo opravljenih 129.000 brezplačnih delovnih ur. Velik napredek v tehnologiji in razvoju novih izdelkov so napravili pod vodstvom nadarjenega konstruktorja Draga Perkona, ki je žal prezgodaj umrl. Stalno so tudi skrbeli za izobraževanje in strokovno izpopolnjevanje svojih delavcev. Organizirali so več tečajev za mlade kovinarje, ki so se ob novih izdelkih in novih strojih toliko izpopolnili, da so kmalu postali tudi učitelji drugim.

Ker so prostori stare delavnice in kasneje preurejenega Egrovega hleva postali pretesni, so leta 1958 zgradili novo tovarniško poslopje. Proizvodni program je takrat obsegal pisarniški pribor, šestila, analitske tehtnice, centrifuge, mešalnike in prve elektromotorje. V nove prostore se je preselil obrat za fino in elektro mehaniko, ki se je vedno bolj usmerjal v velikoserijsko proizvodnjo elektromotorjev. V starih prostorih je ostala proizvodnja pisarniških potrebščin. Iz obsežnega programa so izločili proizvodnjo tehtnic. Ta dejavnost se je v letu 1959 razvila v samostojno podjetje TEHTNICA, ki je kasneje prevzela še laboratorijske centrifuge.

Leta 1962 se je tovarna NIKO pripojila k ISKRI in tako spremenila svoj naziv v Tovarno elektromotorjev. Zaradi vedno večje specializacije po združitvi z ISKRO se je leto dni po združitvi odcepila še proizvodnja pisarniškega pribora in prevzela staro ime NIKO ter tako nadaljevala tradicijo nekdanjih zadružnikov. Iz prvotne zadruga s 15 člani so zrastle tri podjetja: NIKO, TEHTNICA in ISKRA, ki danes zaposlujejo okrog 1000 ljudi.

Najvažnejši izdelek ISKRE so elektromotorji. Prvo leto po priključitvi k ISKRI smo jih izdelali 214.000. Proizvodnja se je vsako leto večala in večina izdelkov je šla v izvoz, največ v ZDA. Pomemben uspeh smo proslavili aprila 1965. leta, ko smo izdelali milijonti motor za Ameriko. Letno proizvodnjo milijon motorjev pa smo prvič dosegli leta 1969. Zelo naglo se v zadnjem času povečuje tudi proizvodnja gospodinjskih aparatov v kooperaciji z znanimi tujimi firmami GIRMI, BRAUN in HOOVER. Lani smo izdelali že 237.000 aparatov, kar je po vrednosti 41 % proizvodnje. Prostori so spet postali pretesni, zato smo zgradili novo tovarniško poslopje, ki ga bomo slovesno odprli 27. aprila. Z novim obratom bomo najlepše počastili 25. obletnico kovinarstva.

Tovarna NIKO se je po ločitvi od ISKRE, ki je v celoti prešla na elektroproizvodnjo, znašla v znatnih težavah. Poleg zastarele in že zdavnaj amortizirane strojne opreme, zastarele tehnologije in celo nekaterih proizvodov so jih pestile tudi cene lastnih izdelkov, ki so jih v prvotnem podjetju zanemar-

jali. Za kakršnokoli izboljšanje strojnega parka in prehoda na modernejšo proizvodnjo bi potrebovali precejšnja sredstva, ki pa jih ni bilo moč dobiti niti v obliki kredita. Zopet so z vso zavzetostjo delali in s prvimi ukrepi — preoblikovanjem cen — so precej ublažili nezavidno finančno situacijo.

Tudi NIKO je skrčil svoj proizvodni program predvsem na tri smeri: pisarniške potrebščine, industrijske palične sponke in toplotno obdelavo trakov. Z lastnimi sredstvi so tudi modernizirali proizvodnjo, za kar so v zadnjih letih vložili blizu pol milijarde S din. S svojimi kvalitetnimi izdelki so osvojili tudi inozemski trg in del proizvodnje — predvsem mehanizmov za registratorje — izvozijo na konvertibilno tržišče.

Podjetje zaposluje danes 206 delavcev, vrednost proizvodnje za letos pa je planirana na približno 1,8 milijarde S din, torej stokrat več kot pred dvajsetimi leti. Med načrti, ki jih bodo v kratkem uresničili, sta na prvem mestu zgraditev novih tovarniških prostorov in nadaljnja modernizacija. V to so prisiljeni zaradi izrednega povpraševanja po njihovih izdelkih, tako doma kot na tujem, a samo velikoserijska proizvodnja omogoča nizke cene njihovim proizvodom, po katerih slovijo. Po raziskavi tržišča računajo, da bodo prav zaradi tega vso povečano proizvodnjo zlahka prodali na zunanji trg.

Podjetje TEHTNICA je bilo ustanovljeno 15. 10. 1959. Že samo ime pove, da so njihovi najpomembnejši proizvodi analitske in precizne tehtnice, laboratorijski mešalci, centrifuge in drugo. S prodajo nimajo težav, saj so edini tovrstni proizvajalec v državi, v lanskem letu pa so celo izvozili del proizvodnje v vrednosti 30.000 dolarjev, predvsem v ČSSR, Egipt in Zahodno Evropo.

Velike zahteve je pred podjetje postavila kooperacijska pogodba z znano zahodnonemško firmo SAUTER. Po tej pogodbi izdelujejo namreč nove in bolj kvalitetne tehtnice in prav od te firme bodo glede strokovnosti veliko pridobili tako, da bodo potem lahko prevzeli odgovornost za kvaliteto in dobavne roke na svetovnem tržišču. Proizvodnja v TEHTNICI stalno raste in stari prostori so že pretesni, tudi strokovnega kadra jim primanjkuje. Bruto produkt podjetja s 100 zaposlenimi je bil leta 1970 blizu 4.500.000 din, po končani rekonstrukciji, ki je predvidena za leto 1972, pa bi približno 200 zaposlenih ustvarilo čez 10 milijonov bruto produkta.«

Naj ta zgoščeni prikaz kovinarske dejavnosti nekoliko razširimo in seznamimo bralce z nekaterimi podrobnostmi:

V Železnikih takoj po zadnji vojni ni nobene možnosti za zaposlitev. Obstajala je le sodarska zadruga in čipkarstvo, kjer pa je bilo zaposlenih le nekaj 10 delavcev. Zaradi brezupnosti položaja v bodočnosti so v Železnikih sklicali zbor volivcev in sprejeli resolucijo, naj se v Železnikih obnovi železarska dejavnost s kovinsko predelovalno industrijo. V Železnikih je doma najstarejša železarska dejavnost na Slovenskem, saj sega šest stoletij nazaj. Bogata tradicija in ljubezen do rodnega kraja sta vodili Železnikarje, da so sprejeli omenjeno resolucijo. Za začetek naj bi preselili stroje za izdelovanje žičnikov in žice tovarne Johana Globočnika iz Ljubljane. Ta tovarna je zrasla iz žuljev nekdanjih fužinarjev in kovačev, vendar ne v domačem kraju. Toda resolucija, ki jo je oblastem predložil izvoljeni predstavnik, ni dosegla pričakovanih rezultatov, še več, predstavniki ljudske oblasti so odklonili kakršnokoli družbeno intervencijo za povrnitev industrije v Železnike.

Vsestransko težko stanje s problemi zaposlovanja in zaslužki je pričel reševati Niko Žumer s svojo ključavničarsko delavnico. V tej so bili štirje avto-

matski stroji novejšje konstrukcije, in sicer: za proizvodnjo risalnih žebličkov, papirnih sponk, tapetniških žebeljev in paličnih sponk, nadalje 15-tonska horizontalna in 30-tonska vertikalna stiskalnica, univerzalna stružnica, prosto stoječ vrtni stroj, skobelnik za železo, brusilni stroj, strojne priprave za razne proizvode, rezilna orodja in električni varilnik. Prišel je sprejemati delavce na delo z dogovorom, da se iz njegove privatne obrti oblikuje produktivna zadruga kovinske predelovalne stroke. Med sedemmesečnim obratovanjem so izdelali zadruga pravila in dokončali priprave za ustanovni občni zbor, ki se ga je udeležilo 15 ustanovnih članov, bil pa je 27. aprila 1946 v Žumrovih delavniških prostorih.

Seveda je majhna delavnica postala pretesna, zaradi česar je zadruga izprosila dodelitev iz Splošnega ljudskega premoženja tele nepremičnine: nekdanji Egrov kravji hlev, opuščeno elektrarno z vodnim zajetjem in kanali, garažno poslopje in rastlinjak. Po rednem delu v delavnici so se lotili ureditve »novih prostorov«. Razbijali so betonske jasli in stebre ter očistili elektrarno tako, da so se že avgusta 1946 preselili v prostore, kjer so še danes. Delavci so delali po 10 ur, plačanih pa so dobili le osem. Dve uri zaslužka so namreč prispevali v investicijski sklad. Da so lahko kolikor toliko normalno delali, je bil potreben denar za nakup surovin. Dobili so 300.000 din bančnega posojila, vendar je za zavarovanje posojila Žumer Niko zastavil vse svoje imetje ob poroštvo posestnikov Filipa Gartnerja iz Dražgoš in Franca Prezlja iz Davče.

Koliko je pri nas podjetij, ki so na tak način prišla do obratnih sredstev? Tudi ni veliko podjetij, kjer bi delavci zastonj in prostovoljno delali mesec dni v letu skozi šest let za kapitalno izgradnjo: čistili in popravljali so dovodni kanal za elektrarno, betonirali cevi zanj, obnavljali rečni breg, gradili nove oddelke iz starih hiš in skladišč, delali opeko itd. Skupaj so opravili v šestih letih 129.000 ur prostovoljnega dela. Vrednost tega dela po kalkulacijah podjetja znaša 23.478.000 din po lastni ceni, po prodajni in z običajnim odstotkom dobička pa 44.118.000 takratnih din. Današnja vrednost 129.000 ur bi bila blizu 500 milijonov S din.

Vsa prva leta se je podjetje borilo s predpisi načrtno vodenega gospodarstva, ki je uvrščalo take zadruge v IX. ali celo XI. prioritetni razred. Ni bilo moč dobiti nobenih državnih kreditov za kapitalno izgradnjo ali ugodnosti pri nabavi materiala, kaj šele, da bi dobili kakšna osnovna sredstva. Stroje so lahko kupovali le od zasebnikov ali na licitacijah, le ob likvidaciji »SAVE« na Jesenicah in »JAKŠA« v Ljubljani so kupili nekaj strojev. Kako pa je oblast gledala na razvijajočo se kovinsko predelovalno industrijo v Železnikih, najbolje pokaže petletni plan leta 1947. Ta je namreč planiral le razvoj lesne industrije na Češnjici, vsa zgornja Selška dolina pa je bila določena za področje živinoreje in pašništva.

Leti 1948 in 1949 sta bili še suhi in trd je bil boj železnikarskih kovinarjev, ki so ob geslu »Železnikarski kovači kujmo, sebe in železo oblikujmo« komaj krčili pot. Neprodane izdelke so predelovali, pomanjkanje preciznih strojev in potrebnih surovin je hromilo proizvodnjo. V stiski so menjali in dopolnjevali proizvodni program ter skušali z zamenjavami nadoknaditi potrebne surovine za planirano proizvodnjo. Te težave so narekovale zaposlitve izven proizvodnih obratov, dodeljevanje izrednih dopustov in izvajanje gradbenih del, predvsem novega 340 m dolgega cevovoda do elektrarne, ki so ga dogradili 16. avgusta 1949.

Leta 1950 je bila v Ljubljani prva povojna obrtna razstava, ki se je je udeležila tudi kovinarska industrija NIKO Železniki. Na tej razstavi so prikazali proizvodnjo Železnikov v sedanosti in preteklosti. Uspeh razstave je bil zelo velik, posebno široko zanimanje je veljalo izdelkom novega podjetja, kakor tudi zgodovinski obravnavi Železnikov v preteklosti. Ko si je razstavo ogledal Boris Kidrič, takrat predsednik Gospodarskega sveta FNRJ, se je živo zanimal za zadrugo in njene izdelke. Povprašal je, če so pripravljene dopolniti svoj proizvodni program in razširiti proizvodnjo precizne mehanike, pri čemer bi pomagala Zvezna uprava za napredek proizvodnje. Navdušeno so pristali — rezultat tega je bila planska dodelitev strojev in začetek izdelovanja analitskih tehtnic. Tako je ta razstava med drugim omogočila razširitev proizvodnje in milijonske investicije v kovinsko predelovalno industrijo v Železniki.

Zdaj so se začeli boljši časi. Utihnili so tisti, ki so zadrugo postrani gledali, in proizvodnja je rasla. Z nabavami novih strojev so se odprle nove kapacitete in razširil proizvodni program, popravili so jez na Sori, v naslednjih letih pa zgradili nov dovodni kanal, novo elektrarno in turbinski vodni stolp ter nov oddelek — tehnično pisarno. Proizvodnja pisarniškega pribora, šestil, analitskih in preciznih tehtnic, laboratorijskih instrumentov in potrebščin je lahko tekla nemoteno. Osvojili so tudi nekaj novih izdelkov: laboratorijsko centrifugo, mešalec in majhne elektromotorčke. Vsestransko izboljšanje starih in uvajanje novih, kvalitetnih izdelkov je potrdilo visoko tehnično zmogljivost delavcev in podjetja. Kvaliteta in asortiment izdelkov, proizvodnja in organizacija je zadrugo pripeljala k tovarniškemu načinu dela. Zato je zadruga postala industrijsko podjetje splošnega družbenega sektorja. Prvi DS je bil izvoljen že leta 1954, 30. oktobra 1954 pa je bila zadruga vpisana pri Okrajnem sodišču v Ljubljani kot NIKO — tovarna kovinskih in elektromehanskih izdelkov — Železniki.

Težka so bila tista leta, toda neuklonljiva volja delati, ustvarjati si boljše sedanost in bogatejšo prihodnost je pripeljala do razmaha industrije z zaposlitvijo 1000 ljudi. V teh ljudeh pa nenehno kljuje misel: večati storilnost in bogatiti se z znanjem in delom.

V nedeljo je bil najprej koncert godbe na pihala, popoldne mladinska prireditve z naslovom »Moj domači kraj«, zvečer pa še ponovitev drame »Kolesa teme«. Naslednji dan zvečer se je vila povorka z baklami od ISKRE do starega plavža, torej skozi vse Železnike. Pred plavžem so pripravili zgodovinski recital Petra Polajnarja, kjer so sodelovali recitatorji, domači pevski zbor in pihalna godba. V tej zanimivi prireditvi so prikazali zgodovino Železnikov s posebnim poudarkom na posameznih obdobjih: začetek železarstva in njegov razvoj, kovaštvo, obubožanje kraja, obe vojni itd. Iz recitala navajam odlomek:

»Kapitalistična oblika v lastništvu fužin in zgraditev strojne izdelave žeb-ljev v Ljubljani je pospešila naglo propadanje železarstva in žeb-ljarstva v Železniki. V letu 1898 sta prenehala obratovati plavž in fužina na Racovniku, v letu 1902 pa je ugasnil plavž in ustavila delo fužina v Zgornjih Železniki. Nekaj let kasneje je Johan Globočnik pričel podirati železarske obrate, vgrajen kamen in material pa uporabil za obzidje gosposkega vrta in parka z mnogimi dragimi zgradbami. V to graditev potrošeni denar bi zlahka pokrival gradnjo velike tovarne, v kateri bi obubožani, sestradani kovači mogli imeti delo in poštene zaslužke. Kapitalistična sla tega moža, ki se je uvrstil med narodu odpadle nemškutarje, pa je zamorila v njem vest in dolžnost do kraja Železnikov,

kateremu je prikrojil propast in uničenje. V brezupnem položaju je množica pričela iskati nove zaposlitve, saj so domača kovaška ognjišča ugasnila, med njimi poslednje 19. junija 1903 ob 10. uri. Prizadevanja za novim delom so kovači — žebjarji zastavljali v različnih krajih. Odpravili so se v sosednjo Kropo, oprijemali se gozdnega dela, žagarstva, posebno pa sodarstva in se predajali izkoriščevalcem na mnogih delovnih področjih. Cestna, železniška, rudarska in druga gradbena dela so jim bila za občasno zaposlitev. Stalna spremljevalka njihovega življenja pa je bila — takrat komaj znana — brezposelnost in revščina. Konec železarstva je nasledilo stanje, ki je povsem razjasnilo, da kraj Železniki pa tudi vsa Selška dolina brez industrijskega proizvodnje ne more obstajati, kajti izkazalo se je, da je udarec po kovačih — žebjarjih, udaril po vsem gospodarstvu in umiranju. Leta krvavih bojov, novega gorja in skrbnih pričakovanj so naraščala in zaostrovala vprašanja, čemu vojna? Odgovore na to vprašanje so premišljevali vojaki v strelskih jarkih ruske, srbske in soške fronte. Zemlja vseh teh bojišč je bila kri naših ljudi, povsod so razmetane kosti naših rojakov. Stopnjevana brezsmiselnost in brezupnost bojov je budila gnev, ki je rodil upor in krvavo Golgoto slovenskega naroda — Judenburg.«

Na sam praznik v torek 27. aprila je bila osrednja proslava pred ISKRO, kjer je številnim poslušalcem spregovoril tudi član Sveta federacije Boris Zihlerl. Ob 30-letnici OF je poudaril njen pomen, saj je v tistih časih povezala Slovence v trden branik naprednih sil proti zavojevalcem. Orisal je kovinsko in drugo industrijo, ki je Selški dolini prinesla blaginjo, ob koncu pa iskreno čestital k srebrnemu jubileju in zaželel še večjih uspehov.

Po kulturnem programu so bila razdeljena spominska darila — miniaturni kip kovača - žebjarja — ustanoviteljem zadruga: kot prvemu Niku Žumru, ki je bil prvi in dolgoletni predsednik in poslovodja zadruga, nato pa so stopili na oder ostali ustanovitelji, Jaka Benedičič, Niko Bertoncej, Anton Dolenc, Franc Fajfar, Alojz Jelenc, Jožef Kristan, Jožef Mohorič, Peter Polajnar, Matjevž Šmid in Jožef Torkar, za pokojne: Alojza Čemažarja, Jožefa Osenčiča, Miana Vebra in Janka Šmida pa so priznanja prevzeli svojci.

Direktor ISKRE ing. Alojz Žumer se je zahvalil vsem, ki so pomagali pri gradnji novih obratov tovarne, in povabil vse prisotne, naj si jo ogledajo, nato

Prof. Boris Zihlerl govori na osrednji proslavi

Foto: A. Sedej

Kipec kovača, spominsko darilo ustanoviteljem zadruga

Foto: L. Bradeško

pa je predsednik OS Škofja Loka Zdravko Krvina v kratkem nagovoru poudaril, kako velikega pomena so obrati za vso Selško dolino, in prerezal trak pred vhomom v nove prostore. Delavke in delavci so to popoldne sedeli na svojih delovnih mestih in pridno navijali, spajkali, balansirali ... ter tako zelo nazorno pokazali vsem in vsakomur, kako poteka to delo.

Vsa tri podjetja so svoje delavce obdarila s spominskimi značkami, na skupinskem proslavljanju, ki je bilo zaradi dežja predstavljeno v Dom Svobode, pa so si ob zvokih narodno zabavnih viž lahko potešili lakoto in pogasili žejo.

Kako zelo je prebivalstvo sodelovalo pri proslavljanju tega jubileja, pokaže zanimanje učencev osemletke. Razen tega, da so sodelovali na prireditvah, so za svoj časopis »Naše poti« — to je priložnostna revija osemletke v Železnikih, ki ji pomagajo pri izhajanju vsa podjetja s skromnimi sredstvi — pripravili obširne razgovore z devetimi še živečimi ustanovnimi člani. Pri branju teh razgovorov ni prav nič čutiti, da so jih pripravili in zapisali učenci petih, šestih, sedmih in osmih razredov osemletke v Železnikih. Citiramo spis učenk Sonje

Častni gostje na osrednji proslavi 25-letnice kovinarstva pred ISKRO 27. 4. 1971

Foto: A. Sedej

Plešec 5. b. in Jožice Rant 8. c., ki sta ga sestavili po razgovoru z Matevžem Šmidom st.:

»Pred drugo svetovno vojno so Železnikarji bolj kot drugi ljudje občutili pomanjkanje zaslужka. Priložnostna dela jim niso prinesla toliko, da bi si mogli privoščiti delček tistega, kar uživajo danes. Utehe so si iskali v kulturno-prosvetnem delu, eni v sokolskem, drugi v prosvetnem domu. Vesel je bil tisti, kogar je režiser povabil na oder, pa čeprav le za tako imenovani »dren«. Kar nas je starejših, poznamo odrska dela, uprizorjena pred drugo svetovno vojno. Bila so zelo kvalitetna, saj so jih režirali naši izobraženci, kot je profesor France Koblar.

Takoj po vojni so se preživeli kulturniki poleg izgradnje porušenih domov spoprijeli tudi s kulturno-prosvetnim delom. Ob otvoritvi obnovljenega odra in dvorane so se člani igralske skupine predstavili občinstvu 10. novembra 1946 z enodejanko »Zadnje srečanje« in pestrim kulturnim programom. Že naslednji mesec je sledila ljudska igra »Deseti brat«, za zaključek leta 1946, ravno na Silvestrovo, pa smo uprizorili igro »Zaklad«. Tri predstave, izvedene v manj kot dveh mesecih, nam zgovorno pričajo, kako navdušeni so bili igralci in občinstvo. Vsa povojna leta je polnilo dvorano.

Od leta 1946 do današnjega dne je bilo odigranih 47 iger, ki so jih uprizorili vsaj po dvakrat, če ne trikrat. Z naštudiranimi predstavami so v tem času tudi mnogi gostovali v Škofji Loki, Kranju, Bovcu, Žireh, v Kropi, Dražgošah, Sorici, Selcih, Ratečah in v Martinj vrhu. Vedeti pa je treba še to, da so v dobi idealizma, člani kulturno-prosvetnega društva izvedli nešteto proslav v Železnikih. Skupni seštevek vseh predstav in proslav od leta 1946 pa do danes znese prek dvesto nastopov.«

Razen tega so mladi novinarji povprašali direktorje ISKRE, NIKA in TEHTNICE, kaj mislijo o svojih podjetjih, o načrtih le-teh, o razvoju, o samoupravljanju. Njihova vprašanja so prav tehtna, zato so tudi odgovori direktorjev nadvse resni in podrobni.

Postavimo ob koncu nekaj primerjav! Kadrovska struktura 15 ustanovnih članov: 1 TSŠ — višji strojni oddelek, 1 TSŠ — strojno delovodska šola, 12 delavcev z dvorazredno ljudsko šolo v Železnikih (danes so to 4 razredi osem-

letke), 1 delavec nepismen. In danes: 16 delavcev z visoko ali višjo izobrazbo, 72 s srednješolsko, 31 z nižjo strokovno izobrazbo, 34 visoko kvalificiranih delavcev, 187 kvalificiranih, 425 polkvalificiranih in 193 nekvalificiranih delavcev.

Danes je v kraju približno 300 TV sprejemnikov, medtem ko radioaparatom ni mogoče prešteti. Kmalu po ustanovitvi je imela zadruga 1 (en) radijski sprejemnik, ki so ga posojali pridnim delavcem za nekaj dni. Takrat je izmed 15 ustanoviteljev samo eden imel posest (hišo), vsi drugi pa so bili brez premoženja. Danes v letu 1971 pa raste v bližini Železnikov naselje 40 enodružinskih hiš, ki jih gradijo delavci s privarčevanimi sredstvi in s posojili podjetij, v 20 letih je bilo zgrajenih več stanovanjskih blokov in hiš, na parkirnih prostorih tovarn in v garažah se bleščijo avtomobili in motorna kolesa. Zelo veliko je bilo zgrajenega za splošne potrebe: osemletka z moderno telovadnico, kinodvorana, asfaltirana je bila cesta od Šk. Loke do Zalega loga, zgrajena nova bencinska črpalka, razne komunalne naprave, preureja se kulturni dom, v načrtu je izgradnja pokritega kopaljšča in budno se skrbi za lepoto kraja.

To so materialne, a ne najvažnejše dobrine današnjih Železnikarjev. Več je vredna zavest, da so sami, praktično in iz nič ustvarili vse to, obenem pa se usmerili k višjim ciljem, k oblikovanju človeka - proizvajalca.

Zares vsa dolina je praznovala, vse je govorilo, obujalo spomine, vsi so hoteli biti zraven. In prav je tako. Petnajst korajžnih domačinov je pred 25 leti zavihalo rokave visoko nad komolce in krepko pljunilo v roke. Hiteli so in niso utegnili odvihati rokavov, niso utegnili počivati, ker so vedeli, da se ustaviti ne smejo, potem bi se ustavila rast in napredek, stroji in boljši dnevi, ki so se nasmihali, bi utegnili utoniti.

In kaj je nastalo iz majhne, 15-članske zadruga v 25 letih: Nestor kovinsko predelovalne industrije zadruga NIKO, ki je imela leta 1952 komaj 18 milijonov bruto produkta, ima za letos planiran letni produkt v višini 1,8 milijarde din pri 206 zaposlenih, ISKRA planira 8,5 milijarde pri povprečno 650 zaposlenih, TEHTNICA pa 450 milijonov starih din pri 99 zaposlenih delavcih. Devet sto petinpetdeset zaposlenih žena in deklet, sinov in hčera, vnukov in pravnukov nekdanjih železnikarskih kovačev in fužinarjev bo to leto s svojim delom ustvarilo nekaj manj ko 11 milijard starih dinarjev bruto dohodka.

Teh 25 srebrnih let je res zlata vrednih.

Zusammenfassung

25 JAHRE NEUER METALLINDUSTRIE IN ŽELEZNIKI

Im alten, durch seine einstige Eisenverarbeitung bekannten Markt Železniki hörte das Eisenhüttenwesen und Schmiedehandwerk am Beginn unseres Jahrhunderts völlig auf. Nach dem letzten Kriege gründeten jedoch 15 unternehmungslustige Männer eine Produktionsgenossenschaft der Metallarbeiter und erweckten damit die Metallindustrie zu neuem Leben. Sie begannen ihre Arbeit in einer kleinen privaten Werkstätte mit 10 Maschinen. In 129.000 unentgeltlichen Arbeitsstunden erweiterten die Mitglieder der Genossenschaft das kleine Werk zu einer Metall- und elektromechanischen Fabrik, aus der die jetzigen Industriebetriebe ISKRA, NIKO und TEHTNICA hervorgingen. Diese Betriebe beschäftigten rund 1000 Arbeiter und konnten im vergangenen Jahre (1970) schon 11 Milliarden alter Dinare an Bruttoeinnahmen verzeichnen. Der Lebensstandard der Bewohner hat eine beachtliche Steigerung erfahren, die früher ärmliche Siedlung entwickelt sich allmählich zur Stadt. Das 25-jährige Bestandsjubiläum der neuen Metallindustrie war für den Ort ein großer Festtag, den die gesamte Einwohnerschaft mit verschiedenen Veranstaltungen gebührend feierte.